

ACC. N:R M. 16217: 1-20.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Nils Otto Lundh, Håpinge*
Härad: *Lhyttis* Berättare: " " " "
Socken: ^x *Diverse s:n* Berättarens yrke: *f. d. smedmästare*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1874* i *Hammarlöv*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-20.

*x Hammarlövs
f. V. Kemmerlövs
s:n m. fl.
LuF 73*

Skriv endast på denna sida.

Priset på L U F. 73 får bli som jag minns från mina
kamrär 1870-talet och beskrivningen gäller i huvudsak min
födelsebygd o nejdena där omkring nämligen Phytts Härad
och byarna i Trelleborgs socken. Född och uppväxt i Hammar-
löv samt arbetat i Wemmeslövs och Ö. Värkinge till 18-årsåldern
Det var ju mycket oliket våra dagars levnads- o brukningsätt
innan Packerbruket och Ruds mejerierna kom i farten.
Vilka helt revolutionerat det gamla levnadsättet.
Ungefär samtidigt kom Järnvägarne numera nerlagda
Lund - Trelleborg + Mahns - Trelleborgs - Rydsgårds
Även Mejerierna i flera Byar Bl a. Wemmeslövs mejeri
i mitten på 1880-talet. Förrut hade bönderna inget
att sälja än såden och en annan kalv, samt smägrisa-
man i o med att Packerbruket i Trelleborg kom igång 1888
höjade Bönderna brya på sig och kunde leverera mjölk till
mejerierna o föda upp svia och kalvar för avsal- de böjande
tregnera jorden och skaffa nya redskap både för jorden
och skörden och arbetarne fick o haft inkomster, därför

8/3-65

L. M. F.

ACC. N:R M. 16217:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

att en del behandlas i betstykerna och en del på socker-
bruket, som i början körde ända in i Mars månad.

Uppfattningen gick mest på ackord pr ruta eller tunnland.
Ett tunnland bestod i genomsnitt av 16 rutor och en
ruta om dagen var det minsta vid upptagning men
många som hade lite ^{gång} tog ända till tre rutor men då
måtte de naturligtvis ta natten till hjälp. Priset
för upptagning pr ruta minns jag inte säkert men
jag tror det var hos 1.25 eller 1.75 men det var ju en
ovanligt stor dagsinkomst den tiden. Innan Trelleborgs
kom till fans Ålöns och Staffanstorps fabriker, ty
jag minns att den förste Lackerbetsodlaren i våra trakter
Lundh Olaf Tränström i Vimmerlövs körd sina betor
till Fjerdingslöv station och sände dem till Staffanstorps.
Innan Lackerbruket och Mjösierna kom riktigt i gång
var det inte mycket att skjuta med småbönderna = 40-60
tunnlands egendomarna, de kunde hänga med lagom
men inte mer och de måste hålla många tjänare att

culina. Det var s. k. jäthushåll och det slakades flera
svin åt gången och de måste vara mycket feta ty det
äts mycket med smorda matar, till Lillmidda och
middaften varje dag och de flesta gångerna var detta
flottemat åtminstone till middaften. Lillmiddan
var oftast smår men sällan något pålägg, fast någon
gång Ost (Hemmagjord). Vid denna tiden köpte några
framsynta bönder skaffa sig nyare och bättre redskap
Plogar, Traktatorer, ringvältar och några även
Plottmaskiner, Jätharvläggare och t. o. m. Ljåhkrändare.
De förste moderna Plogarne ^{skön} var + Holambia som snart
efterträdde av Oliver på grund av de senares före-
träde av vridbara skär och spetsar, men det mötte
mycket motstånd i början med de nya redskapen
o maskinerna kanske mest på grund av mindre och
klenare Hästar än senare dagars och detta satt i hos
många långt in på 1900 talet isynnerhet när det gällde
Illas och Traktatorn. Det ^{var} många gårdar vid skedskiftet

ACC. N:R M. 16217:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

som inte ens skaffat sjärbavsläggare utan sådan
höggs med Lå och bands för hand naturligtvis be-
roende på olika omständigheter - gamla konserverna
en del och lätthögade.

Den första Sjårbindaren på orten såg jag 1885, från
Mattson Lellinge Ledomera Andersson & Mattsson makar
det var en konvikt och innehades av Gustaf Mäller
Ö. Lellinge och Jöns Andersson & Lellinge vilka
även varit återförsäljare av densamma. Dessa för-
dämde mest av alla maskiner och ansågs helt obrukbara
men under svåra och regniga höstar högades bindarna
fundera även på dem emedan de som hade sådana inte
behövde hugga sådan försän den blev tvär igen och då
kunde tröskas omedelbart om så önskades - Den som högg
med Lå eller arläggare fordrade ju mycket mera arbete
den måste ryttas upp & vändas ibland flera gånger innan
det gick att binda den fordrade mycket arbete & flera
personer så gick den ena efter den andra in för Sjårb-
bindare.

5

ACC. N.R. M. 16217:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Föreläsaren nämnde Olof Wänström, som äro näm-
nas Lantbrukaren Nils Olof Larsson sedermera innehavare
av Björnsbö, Hammarbo, som var den egentliga föregångsmannen
med nyare redskap och lagrar, — när han kom till Björnsbö
och började med sina mandärs redskap och metoder, förklarade
de andra honom rent och sade att kunde aldrig gå att lägga
träen och bäddarna till på detta vis — han får såkert inte mycket
säd, som han får sig åt, — men ja, han fick den vackraste och
bästa grödan man kunde önska. — Ja det var i år det gick, men
säger han till nästa år så skall i få se att blir dåligt, men
hans gröda var lika vacker som förra året. Då började de andra
att överväga om även de skulle skulle pröva på det nya,
som ju förde mycket mindre både tid och arbete och så
blev det allt flera som skaffade sig de nya redskapen och man
kan säga att en ny tidsålder bröt in. De som nämnda personer
var även de första i de traktaderna som tillämpade ståtssystemet.
O Wänström var även den förste som uppförde sin Triskelänga
detta var 1880, året, och sedan följde flera andra efter.

slutet
inbring
1880

ACC. N:R M. 16217:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Den var även den förste som gagnade konstgöding, jag tror
den kallades Guano. En annan som var en föregångsman
innan Landbruket hette Mattiasson och inneharare av Haglösa-
Kungsgård han hade när han sin förmögenhet på tremering av-
plansen fast han aldrig fick någon glädje därav, han måste
lämna gården i andra händer som ihördade där han sådde
och många bönder fortsätter sedan i hans spår så att många
vattenfyllda jordar och ängar blev goda ibland och blev goda
skördar. — När jag var barn fanns ingen Handelsbutik
i Wennerslår och ingen i Ö. Värtinge men i Hammarlår
fanns en handelsbutik som innehades Hantorn i församlingen.
Han var namnet Helsing Rudolf Hustén och där in och ut-
lämnades även Posten i denna Hustén ^{satte} också upp filial i
Ö. Värtinge vilken sköttes av en Lyster (En Trädgård)
som i slutet på 1880-talet tillkom även en handelsbutik i
Hammarlår och en i Wennerslår den i Hammarlår inne-
hades av en Målaremästare Nils Ljöråns senare i Haglösa
och den i Wennerslår av Trädgårdsmästare Pär Johansson

Det höll på att gå gale för Håkarens butikk där blev nästan
klackerader församlingarna, förmodligen Prästen o Håkaren
blev osams, så Håkaren fick ej äka i Prästens vagn till
närvarande i Hemmarlöv — men han skaffade sig ett Häst o vagn
och kördde i egen stift till Tyskham. Han lidde och ledde han
delstolag tillsammans med en ^{gick} lönare men det inte bra det hellet
och det blev Håkarens, förhoppningen varade han Bänderna och den
finns än i dag men de andra existerar inte mera men ny
har hammit igen och Hemmarlövsbutikken ligger vid järnvägen

Hemmarlöv och Tyskhamstämman hölls alltid i Folkstugan
i Hemmarlöv och under barnens middagsrast ibland varade
de längre än raststämman och var ju bra så blev första timmen
kortare ja t.o.m ingen alls. Hemmarlövstämman behandlade
mest Fattigvårdsärendena såsom när nya fattighjorne skulle mot-
tages o osv de skulle inhyssas för det var alltid dåligt med
Bostäder, så många måste bo i samma rum Stämmandeltagarna
bestod endast av bönder, inga småfolk, och det blev i vanliga

8
ACC. N:R M. 16217:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

fatt. som någon storbord. förslog de mindre rågade inte säga
i annat och det häände ofta att stämman var så fattigt besökt att
de de måste hämta både Lärare o. lärarinnor för att fatta beslut.
Lidant har hänt i Kungs Hamnen långt in på 1900 talet och då
såg den sig själv att det blev precis som Hamnens ordförande
vill ha det och här hölls alltid stämman kl 10 p.m. så
då kunde ju inga arbetare komma med på stämman men det
ändrades sedan till kvällen under några tid. Vidare hade
ju stämman att besluta om brödet och skatter för nästan-
mande år. Bygglaget hade att bestämma några småändelen
som t.ex. utarsändring om områden som kallades Bys plats
för att ha Aldermannen redovisat inkasseringar arrende.
Till dessa sammanträdde Bygglaget två gånger årligen i Maj eller Juni
och November. Till Majillat hörde även Brandsyns granskning
av eldstäder och Brandredskap. Samling hos Aldermannen vid
ett visst klackslag på e.m. t.ex. kl 2. så distrikten uppgjorde ^{polis} räk-
konan på tings 2 man i varje krets för årens syn, så efter full-
gjort uppdrag var det åter samling hos Aldermannen för avgivande

är rapport varigen det fördes Drätkoll fanns några anmärk-
ningar skulld Aldermannen sedan med dela inne ha varit detta
en och en hade tillförlitligt undersökt. Berättelsen och denna således att
gå till slut till viss datum för att inte mista försäkringar om
eldsolycka skulle hända. Sedan drackes det kaffe eller grogg innan
maten serverades vilken i bantiga fall bestod av senigastbord med
vanligt efter maten spelades kort så det varade vanligen till
midnatt ännu då var kaffe eller grogg.

Till Märtensgillet förkom inga Brandlygn, utan granskning
av Drätkoll, handlingar och uppbördsmedel samt utse den nye
Aldermannen vilket brukar bli den med ny utse den nya
Län överlämnades Bygglödan till den Nya. Sedan blev det gillar
och kunnat räddas var gäs och så spelades kort och drackes kaffet
och detta kunde ibland vara inga smärta mariner och så kunde
det hända att nya Aldermannen bjöd hem på morgon bestämde innan
de stängdes åt. ~~Men~~ Bygglödan höll ännu flerstädes.
Träskföreningarna i våra närliggande bildas på 1880-talet
och den äldste jag minns var Willie i Plögnen socken och sedan

sågs för samtidigt. Vem mer än man det dröjde inte länge
efter följande ären Hammarlöv fick sitt Bolag. Det sistnämnda
gick så till, maskinisten i Fällöbolaget (Anders Berg) har talat
om det för mig. Han höll med tröskan hos Lantbr. Råd Hansson
på gården. Tega i Lilla och då en grannar från nabo-byn N. Nilsson
Beställande och beställde arbetet, han fann det väl gå bra
och bestämde sig för att ären han skulle. Tröskan med ångmaskin
han gick bort till maskinisten och sade till honom: när du
avtröskat här kan du ta ner o tröskas mitt med fem gärd ären
Lilla (60 tunnland). Berg som inte hände till hans sätt
svarade, nej de går inte för då skall jag till den o den Bolags-
mannen. Vartill N. Nilsson svarade, ja så går det ingenting
då köper jag själv en maskin - sagt o gjort, han gick hem
spände en häst för en vagn, köpte till Fjärdingslöv och skickade
Telegram till Munksteds Eskilstuna med besked, samt mig
ett Tröskesätt med tillbehör - "genast". Det dröjde inte många
dagar följande tröskesättet stod i Fjärdingslöv Station - det häm-
tades hem till gården med egna resurser. Då skickade han

ACC. N:R. M. 16217:11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

en frångått de andra bändarna i byn med bestämdt att
om de ville vara med sin maskinen på skulle ^{de} komma där
ett en viss dag. Men här sammade kallelser och så det bolaget
bildat - nu är att märka att det var en man som brukade
driva sin ridja egenom utan någon burs motsägelse och
troligen hade besväret varit något brant ty en sådan
maskinist ansågs för en fin besvä, de brukade äta i kammaren
med husbondet. Han sade att han ångsat sig mycket
för hade han tröskat för Nilson hade han säkert fått tröskat
de andra också och tjänat stora pengar åt bolaget. -
Angående vägars förbättring skedd detta ungefär i
samband med transporterna av baskarbetsmän och Massan,
ty bjulningarna var smala ej över 2"-50 fm och skar igenom
så det ^{blev} djupa hål i vägarne som måste fyllas med handslagen
sten eller strandmat, varje gård hade sin vägstycke både på
landväg och byavägarne och dessa synades av länsmannen
2 gånger årligen och försammade väghållarna att i ordningställa
vägar till pårebad tid - ledde någon störtill och lottgaser

fick betala angiften, sedan hyrbreddens blef lagfast till $3\frac{1}{2}$ = 85 m. blara vägar, sällan håliga och senare övertogs anghärdningen helt av lägstyrelsen. med undantag av några kyrkvägar vilka stundom kan vara rätt deligt underhållna, men antagligen mest för att ^{slippa} bittrafik på dessa. Postgång var ordnad från Lund - Trelleborgs järnvägs tillkomst 1875 - från Fjärdingslän till Hämpinge genom gärdet över härnare. Präddamästare John Färsson Fjärdingslän, genom Byarne, Gylle, Wemmerlöv, Hammarlöv, Snaringe, Phyrre Hämpinge som slutpunkt och tillbaka. Efter Järnvägen Mahns - Trelleborgs - Rydgårds tillkomst ändrades roten till Härlän och gick från Hammarlöv över Ö. Värkinge, K. Värkinge, Bodarp, Härlän. Efter Kontinentens tillkomst ändrades postgången med utgång från Hämpinge över Beng. Härlän, Euglöv, Nara Värkinge & Värkinge. Väst. Värkinge, Bodarp, Härlän, Beng. Hämpinge. Senare har det ändrats så att Ö. Värkinge har haft sin Post i Phyrre Wemmerlöv och nu skall det vist ändras

igen och bli Trelleborg och Vänerlövs Poststation. Slopas.
Gästgävarstugans blev värdstuga genom järnvägens
tillkomst samt Sychel och Bils infästning. En del handels-
resande som för antitet gästgävarstugans övergick till
Sychel eller Bils och en stugastation fanns i Rättinge.
Ännu på 1930 talet en sedan Taxi. Tillkommer den en
indragen och tillhör upphörde omkring och stiftet sedan
Tingshuset flyttade till Mölne. När det slutade i Trelleborg
kan jag inte säga men den fanns i början av 1900 talet och
stugastationen var Stadshotellet och utövar en Bond
Lars Persson, (Präst kallad).
Till hemslöjdare får väl räknas trädskomakaren och
sådana fanns en i två i varje By, för det mesta var
det tjänstefränger som på sin fritid gjorde trädskor
åt folket i Byn och Topplar åt kvinnfolket, vanliga
trädskor och topplar för herran gagnades ej i vardagslag
men de kom i syret på 1890 talet. Trädskor
voro helt av träd utan läder i vardagslag men s. h. läder trädskor

ACC. N:R M.16217:14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

böjde så nett att lii moderna med läder över bröstet.
Trädtrållshornas beslogs med ett ^{par} jövar, som gick över
vinteren och fästes med båda ändar i bakken för att inte
skan skulle spricka. Vid vintertiden beslogs de med
slätjäm under, de bakre kallades blackjäm och främre
grimmor. En del hemslöjare tillverkad olika slag av
möbler såsom Diederstolar, Klädstol, Pulpetstol - Skrivstol
Sågar o stolar och dessa järn-länder blevo ofta dugliga
hantverkare men de brukade svara hyslar såsom
Plattor, Glesmålare m m och de som gjorde
möbler hade alltid arbete och om hörten hade sina
ställen att hjälpa i gengäld för styttor eller bysa
för rummet de begagnade som verkstad och ingen fick
någon hörta bete.

De gamla gårdarnas uthus voro mest s. h. klänhus
där väggarna bestod av halv och lera och de som lågo
lite högt o tvätt voro rätt starka och bars vörket
höll dem gott samman men väggarna voro så tjocka som

Våra dagars och i stork jubeltighet blev de sura och
samlade till sönder och gällde det större separationen
hjälpte alltid andra gårdars folk till och alltid var det
någon som hade vana och kunde leda arbetet, även
taternas hjälpte till med våra halmband om pinnarne
och klina "handkrafts". På senare tid utbyttes klina
väggarna mot råtegel & hemmagjort råtegel som för
det mesta tillverkades med egna krafter på egen åker.
Det fanns alltid någon verkstade, där förklarades mullarna
undan och platsen intill bearbetades till en hård slät
plan. Leran kastades upp rullades för sten & slugs sän-
des till purlan begränsad med vatten och åttades tills det var
lagom mjukt för gjutningen. Sedan lades det i formar
av en tegelstens storlek två i varje form och lades på
slätta fältet för att saltorka, när ovan sidan torrt restes
de på kant sedan vändes under sidan upps o. s. v. tills de
var färdiga för användning, sådant kallas råtegel
och många hus även i städerna äro byggda av sådant.

ACC. N:R M. 16217:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

De gamla gärdarne hade mindre utrymme än våra dagars
långarna. Vore smala mörka och tränga, loftet i uthusen
bestod ofta av några Pilegrenar, kallade rafter med lite
hå eller halm ovanpå och benämndes gälfat. Det som
kallades fönster var en smal glugg — antagligen för
att bevara värmen. Djuren var mindre & magrare
än våra dagars husdjur och fodrades sämre och det blev
särskilt ställt värme. — Det störst tilltag var Lagen där det
över tröskaden med Plåtel- (slagan) för att få halm till taken lång-
krakning, senare utbyttes dessa mot Takpapper eller Eternit. numera
finns inte många takstak kvar och de nya byggnaderna
belägges ofta med Taktegel vilket inte de gamla takstolarna tillde.
Våra dagars byggsätt är många gånger avsevärt dyrbart, men
Bönderna ville gärna kallas münsterjordbrukare och de har ju
och så helt andra inkomster och resorser än de som måste
nöja sig med blånäbbar. —

och med de moderna byggnaderna följer gälfallet även
moderna inredningar och möbleringar.

17
ACC. N:R M. 16217:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Angående mat o dricka är ställetiden mycket stor
Innan. Platsystemet infördes hade ju folket kosten på
gården, varre i frukost bestod alltid av sitt och kokta
potatis, man försök försök g. brödsallt på brödet, en
liten portion flatt satt visserligen på en tallrikskant
men det var endast avsett för små brödbiten som
kallades Trivelsbiten, så serverades antingen mjölk
eller Åsura, (Trivelsua) det senare mest om vintern,
och mjölk somm eller kall allt efter årstiden, Lillmiddag
o Middagseften har jag nämnt förut, middagen bestod i
flerta fall av Bröd mjölk och Fläsk sällan lagad
middag utan om Høsten. Om Påsdagarne var det
stekt Potatis till frukost bestämt och så det var Høgt
tidsdagar. = Dattelhelg var det gröt till middag
eller Trilling antingen av Risgrön eller Hønggrön
som även kallades Rygrön de senare gavs oftast.
På den här tiden var ju inte i våra dagar men de gamle
ville ha sitt potatis eljest hade de inte fått mat.

De tre huvudsakliga tiderna av folks kvälsmaten en-
dast bestod av Mjölke o bröd. Kontrader endast grovbröd
men till Lillermiddag halv fint. Numera bestar frukost
av smörgås och kaffe med helst något pålägg. Vårket
är betydligt enklare och de största förändringarna
högade nog und första världskriget och numera finns
inte många eller inga som bakar jeh- eller föder
egga grisar, allt köpes i Butiker o varuhus.
Thalaren har också förbytt karaktär till orenhänlighet
Bönder hade sk. gilleslag ibland hade dessa köpt
från egna Bögar, men vid Bröllop och Begravningar
var de alltid med och alla hade något i matväg
med sig detta kallades, Förming, det kunde bestå
av smör, stekta stons, Ankor, eller Spettkakor
eller Gås allt efter omständigheterna och detta sändes
till Gillesgården dagens förs gillet, var det Begravning
kallades gården för Besögaren. De som hade förming
med sig berättar 2 dagars gills, vilket var vanligt.

ACC. N:R M. 16217:19.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jud. Dödsfall ~~skickades~~ skickades underrättelse som kallades Sorgebud strax efter dödsfallet och de som fick Sorgebud visste att de blev bjudna till Begravningen. Sorgebudet skickades för de skulle ha tid på sig att komma med kläder o. d. om så behövdes. Detta bud utfördes av en rädande pojke, men Bjudningsluttjetterna var en något äldre chäng som i vanliga fall var lindrigt nykter när han kom tillbaka och då hade han besked om det ^{var} någon som var förhindrad att komma och därefter ordnades med sittplatserna på lånades Bord och stolar hos grannarna som där voro gästskrivna gäster — men under första världskriget blev det svårt skaffa både mat o dryck och så övergick man till Flotell och Idpfäer och den seden har fortfarande brukats och därmed är ju allt det många arbetet i hemmet sparats och kortlagt. Vad någon beträffas är ju mest män klubb- o Föreningar, sådana existerade

ju inte försämrade i våra dagar. Både befolkning
 och ungdomarna har sina förtställningar i Byggnads-
 gårdar. Idrottsfolket har sina klubblokaler, hantverks-
 sinas lokaler och till sist Folkpensionärerna i något så
 Folkets Hus, därerna sina Lyföreningar hemma har
 någon av medlemmarna, Både hemska och utomlands
 på något Hotell och även Lotterna och småfolket har
 sina Folkets Hus Lyföreningar vanligen på något
 Hotell i Städerna o.s.v. Det enda Bänderna har samman
 med arbetsfolket är någon gång ett och Betegille efter
 en god skörd - förörrigt har TV förtöit det mesta
 sammanget mellan småfolket, de sitter tröget hemma
 med sina apparater varje kväll. Angående trögen på
 övernaturliga väsen är det säkert många som ännu
 tror på spöken och jultropelre när gäller riktigt om
 än de förnekar det, men rädslan för Hoppelle är nog
 inte stor fast det kunde varit behörigt för många. ~~En~~
 Klämmed det mesta redfag har att säga i detta.